

Commissie Financiën

Aan de minister en de staatssecretaris van Financiën

Plaats en datum: Den Haag, 18 maart 2016
Betreft: Schriftelijke vragen aan de bewindslieden van Financiën in het kader van de voorbereiding op het plenaire debat over de effecten van de renteverlaging ECB-beleid

Tijdens de regeling van werkzaamheden van dinsdag 15 maart jl. is door de Kamer besloten om een plenair debat te voeren met de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en met de bewindslieden van Financiën over de vermogensrendementsheffing en de renteverlaging door de ECB.

In de procedurevergadering van de commissie Financiën van 16 maart jl. is besloten om aanvullend op het gewisselde bij de regeling van werkzaamheden de commissieleden de gelegenheid te bieden om ter voorbereiding op het plenaire debat aan u schriftelijke vragen te stellen. De commissie SZW heeft een vergelijkbaar besluit genomen voor vragen aan de staatssecretaris van SZW.

In de bijlage bij deze brief treft u de vragen en opmerkingen van de fracties aan. Ik verzoek u de vragen ruim voorafgaand aan het plenaire debat te beantwoorden.

Hoogachtend,

de griffier van de vaste commissie voor Financiën,

R.F. Berck

Bijlage

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de VVD

De leden van de fractie van de VVD hebben kennisgenomen van de monetaire besluiten van de ECB. Zij hebben nog een aantal vragen.

Kan de minister ingaan op de risico's van de door de ECB genomen besluiten, zowel in het algemeen als specifiek voor Nederland, zo vragen de leden van de VVD? Zijn deze risico's voor de Nederlandse begroting of andere sectoren in de economie relatief groter dan voor andere Europese landen? Het opkoopprogramma van de ECB loopt reeds een jaar. Kan de minister ingaan op de effectiviteit van het huidige beleid? In welke mate is de inflatie toegenomen en in welke mate is een stijging of daling het gevolg van het opkoopprogramma in plaats van exogene factoren?

Het doel van de ECB is het creëren van prijsstabiliteit, gedefinieerd als een inflatie van dichtbij, maar onder de 2%. Kan de minister ingaan op de vraag hoe erg een lagere inflatie in algemene zin is en voor de Nederlandse economie specifiek, zeker wanneer deze grotendeels voortkomt uit lagere energieprijzen?

De Financial Times berichtte dat DNB-president Klaas Knot tegen de besluiten van de ECB zou hebben gestemd. Heeft de minister contact gehad met de heer Knot om te bevestigen of dit klopt? Indien dit het geval is, wat waren de doorslaggevende argumenten geweest voor de heer Knot?

De minister heeft aangegeven dat hij denkt dat de huidige monetaire besluiten van de ECB binnen het mandaat van de ECB vallen. Kan de minister aangeven waarop hij dat baseert? Kan de minister aangeven hoe toetsing van ECB-beleid aan dit mandaat plaatsvindt en door welk gremium?

De leden van de fractie van de VVD vragen in hoeverre de minister het risico op bubbels dankzij het ruime monetaire beleid ziet?

In reactie op het door de ECB ingezette beleid hebben de leden van de VVD-fractie de rentes op staatsobligaties zien dalen. Kan de minister uitsplitsen wat nu de gangbare rentetarieven zijn voor de meest gebruikte staatsobligaties van lidstaten van het opkoopprogramma en dit afzetten tegen de rentetarieven van deze zelfde staatsobligaties voor de introductie van het opkoopprogramma (bijvoorbeeld 2 jaar geleden of 4 jaar geleden?). Kan de minister aangeven hoeveel het rentevoordeel voor de verschillende lidstaten bedraagt?

De leden van de fractie van de VVD benadrukken het belang van een economisch beleid binnen de EMU waarbij drie pijlers voorop staan: houdbaar begrotingsbeleid, structurele hervormingen en investeringen in het verdienvermogen van de economie. Kan de minister zijn appreciatie geven van de gevolgen van het opkoopprogramma op de bereidheid van bepaalde landen om te hervormen en hun begroting op orde te krijgen, nu zij hun schuld goedkoper kunnen (her)financieren? Hoe wordt voorkomen dat landen noodzakelijke hervormingen of bezuinigingen uitstellen?

De ECB gaat voortaan ook activa van bepaalde private ondernemingen opkopen. Kan de minister aangeven hoe dit in zijn werk gaat en een appreciatie daarvan geven, zo vragen de leden van de fractie van de VVD? Hoe wordt voorkomen dat dit opkopen van private obligaties leidt tot marktvervuiling of crowding-out van andere private financieringsbronnen?

De leden van de VVD-fractie merken op dat het in veel andere valutagebieden complex gevonden wordt om het monetaire beleid te verstrakken na de verruiming ten tijde van de crisis. Kan de minister ingaan op oorzaken en de risico's hiervan? Kan de minister tevens een uitsplitsing geven van verschillende opkoopprogramma's (bijvoorbeeld van de FED en de Bank of England) en deze in omvang en invulling vergelijken met het programma van de ECB?

De leden van de fractie van de VVD hechten er tenslotte aan het belang van een onafhankelijke centrale bank te herbevestigen, waarbij monetair beleid gemaakt wordt zonder dat politici aan de knoppen van de geldpers kunnen komen. Desondanks vragen deze leden de minister of er nog mogelijkheden zijn om de specifieke Nederlandse zorgen over te brengen bij het bestuur van de ECB, zonder daarmee de onafhankelijkheid van het instituut teniet te doen, bijvoorbeeld in zijn rol als Eurogroepvoorzitter of aandeelhouder van DNB?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PvdA

De leden van de PvdA-fractie hebben met interesse kennisgenomen van het ECB-besluit dat strekt tot het verlagen van de rente en het intensiveren van het opkoopprogramma van obligaties. De ECB stelt in de eurozone het monetair beleid vast, en doet dat onafhankelijk. Als politici met de handen aan de geldkraan is een recept voor ellende. De leden van de PvdA-fractie zijn daar dan ook geen voorstander van. Wel kan getoetst worden of de ECB zich houdt aan haar mandaat. Deze taak is voorbehouden aan het Europees Hof van Justitie. Op 16 juni 2015 heeft het Hof geoordeeld dat Outright Monetary Transactions toegestaan zijn, en dat de ECB over een brede discretionaire bevoegdheid beschikt. De leden van de PvdA-fractie vragen de minister wat zijn oordeel is over het mandaat van de ECB. Handelt de ECB binnen haar mandaat, in hoeverre voldoet het huidige mandaat en in hoeverre zijn de uitspraken van het Europees Hof van Justitie nog van toepassing?

Het ECB-beleid beïnvloedt de rentestanden in het eurogebied. De leden van de PvdA fractie vragen de minister of hij een inschatting kan geven van de effecten van het ECB-beleid op de rente? Is een inschatting te geven in welke mate de huidige lage rente samenhangt met dit beleid? Heeft de minister inzage in welk schuldpapier de ECB heeft aangekocht sinds de start van het QE-beleid? Hoe is het aangekochte schuldpapier verdeeld over de verschillende eurolanden? En is een verdeling te geven over de verhouding in aan te kopen soorten schuldpapier?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de SP

De leden van de SP-fractie hebben een aantal vragen over de effecten van het ECB-beleid en aanverwante zaken.

Het beleid van de ECB heeft een maatschappelijke discussie aangezwengeld over het monetair beleid. De leden van de SP-fractie vragen het kabinet in hoeverre het beleid van de ECB politieke implicaties heeft. In hoeverre is het beleid van de ECB vrij van politieke keuzes?

Nadat de ECB opnieuw een renteverlaging aankondigde, liepen de beurzen aanvankelijk op en daalde de euro, om vervolgens een tegengestelde beweging te laten zien, zo memoreren de leden van de SP-fractie. Wat zegt dit volgens het kabinet over de effectiviteit van het ECB-beleid?

Oud-president van DNB Nout Wellink heeft betoogd dat het beleid van de ECB niet werkt, zo constateren de leden van de SP-fractie. In hoeverre is het kabinet het met zijn stellingname eens?

De leden van de SP-fractie vragen het kabinet om een appreciatie van de risico's van het stimuleringsbeleid van de ECB, waarbij wordt ingegaan op het al dan niet toenemen van financiële bubbels en de stijgende huizenprijzen in Nederland. Is bekend hoeveel geld er uiteindelijk terecht gekomen is in de reële economie als gevolg van het opkoopprogramma? Welke verklaringen kan het kabinet geven voor het feit dat de vraag naar kredieten, ondanks de aantrekkende economie, laag is? Waarom resulteert het extra krediet voorlopig niet in meer investeringen door bedrijven?

Een onderwerp van discussie is de vraag in hoeverre het stimuleringsbeleid van de ECB gunstig uitpakt voor Zuid-Europese landen. Enerzijds zouden zuidelijke lidstaten profiteren van de lage rente, anderzijds zouden Zuid-Europese banken gedwongen worden om nog meer kredieten uit te schrijven, terwijl daar geen vraag naar is. Ook nemen de marges tussen de rente die banken betalen voor het stallen van tegoeden en het ontvangen over leningen af. Met name voor Zuid-Europese landen zou dit een risico kunnen vormen. Kan het kabinet een reactie geven op deze geuite zorgen?

De leden van de SP-fractie vragen het kabinet om een bespiegeling op de gevolgen van het opkoopprogramma voor Noord- en Zuid-Europese landen en banken. Hoe heeft het criterium dat het opkoopprogramma naar rato van het ingebrachte kapitaal moet plaatsvinden in de praktijk uitgewerkt?

De leden van de SP-fractie vragen de staatssecretaris een nadere uiteenzetting van de uitvoering van de motie-Bashir c.s. (34302 nr. 97) welke de regering verzoekt een uiterste inspanningsverplichting op zich te nemen om bij het Belastingplan 2017 met voorstellen te komen om per 2018 werkelijk rendement op vermogen te belasten. Deze leden wijzen erop dat deze motie door een enorme Kamermeerderheid is aangenomen. Hierop willen deze leden graag een heldere en uitvoerige uiteenzetting. Wat heeft de staatssecretaris tot nu toe gedaan om de betreffende motie uit te voeren, vragen de leden van de SP-fractie? Is het onderwerp van de motie afgestemd binnen het kabinet? Zo ja, met welke bewindspersonen?

In de brief van de staatssecretaris d.d. 4 maart 2016 spreekt de staatssecretaris over een serieus onderzoek naar hoe de motie uit te voeren en dat hierover op Prinsjesdag een voortgangsrapportage komt. Hoe heeft de aangenomen motie de handelwijze van de staatssecretaris beïnvloedt? Welke aanvullende inspanningen heeft het kabinet al verricht naar aanleiding van de aangenomen motie en welke gaat het kabinet nog ondernemen? Hoe geeft de staatssecretaris uitvoering aan de passage 'een uiterste inspanningsverplichting'? Kan de staatssecretaris uitleggen of reeds is begonnen met het onderzoek naar het belasten van het werkelijke rendement uit sparen en beleggen? Wanneer is hiermee begonnen? Hoeveel fte is hiermee belast? Waartoe heeft dit onderzoek tot nu toe geleid? De leden van de SP-fractie vragen ook of de staatssecretaris bereid is eerder een voortgangsrapportage aan de Kamer te sturen. Zo nee, kan hij dan helder uiteenzetten waarom hij daartoe niet bereid is? Kan hij dan op zijn minst de laatste stand van zaken uiteenzetten van het genoemde onderzoek?

De staatssecretaris meldt in zijn brief dat de nieuwe wetgeving op dit terrein zal ingepast dienen te worden binnen de uitgangspunten van de Investeringsagenda van de Belastingdienst, waartoe ook een verdere ontwikkeling van de Vooraf Inge vulde Aangifte behoort. Kan hij uitleggen wat hij hiermee bedoelt? Betekent dit dat de staatssecretaris niet met wetgeving zal komen indien de vermogenswinst of –aanwas niet in de VIA kan worden meegenomen?

Waarom moet wetgeving precies voldoen om ingepast te kunnen worden binnen de uitgangspunten van de Investeringsagenda van de Belastingdienst, vragen de leden van de SP-fractie?

Kan de staatssecretaris aangeven tegen welke eventuele beperkingen hij aanloopt bij de ketenpartners, vragen de leden van de SP-fractie? Welke ketenpartners zijn relevant voor uitvoering van een vermogenswinst of –aanwasbelasting? Denken de ketenpartners de beperkingen op termijn te kunnen wegnemen? Zo ja, binnen welke termijn? Kan de staatssecretaris uitleggen waardoor Duitse financiële instellingen in staat zijn de juiste administratie bij te houden en zelfs de heffing uit te voeren, maar de financiële instellingen in Nederland daartoe (nog) niet in staat zijn?

Tijdens de Algemene Financiële Beschouwingen zei de staatssecretaris dat bij een heffing op werkelijke rendementen forfaitaire aspecten een rol zullen blijven spelen. Kan de staatssecretaris al vertellen welke aspecten forfaitair zullen blijven, vragen de leden van de SP-fractie?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van het CDA

De leden van de CDA-fractie hebben met verbijstering kennisgenomen van de besluiten van de ECB. Hoewel de negatieve rente het meeste aandacht trekt, zijn de leden van de CDA-fractie vooral bezorgd over het megalomane opkoopprogramma van obligaties van de Europese Centrale Bank. Dit opkoopprogramma wordt uitgebreid naar 80 miljard euro per maand. En de ECB gaat nu ook obligaties van bedrijven kopen.

De leden van de CDA-fractie verzoeken het kabinet precies aan te geven welke obligaties de ECB wel mag opkopen en welke zij niet mag opkopen.

De ECB en de centrale banken hebben enorm opgeblazen balansen. Kan het kabinet aangeven hoeveel het stelsel van Europese Centrale Banken precies heeft opgekocht?

Kan het kabinet aangeven voor hoeveel van die opgekochte assets de Nederlandse Staat via DNB en via de ECB precies verantwoordelijk is? Dus hoeveel is direct en indirect het aandeel van de opgekochte assets van Nederland?

Kan het kabinet precies uiteenzetten welke risico's de Nederlandse staat loopt door het opkoopprogramma? Kunt u een uitputtend overzicht geven van die risico's en welke reserves en voorzieningen de Nederlandse staat daarvoor getroffen heeft, zo vragen de leden van de CDA-fractie zich af.

De leden van de CDA-fractie hebben ook kennisgenomen van het feit dat de centrale banken nu 50% van elke schulduitgifte mogen bezitten. Dat was 33,3% en die grens was zo gekozen dat de ECB niet in zijn eentje een schuldsanering van een overheid zou kunnen blokkeren. Dat is dus nu wel het geval. Hoe beoordeelt het kabinet het feit dat de ECB nu een doorslaggevend stem heeft in elke schuldsanering?

En wat vindt het kabinet het maximum dat centrale banken zouden mogen hebben van een bepaalde uitgifte van obligaties?

De Nederlandse banken hebben ondertussen betoogd dat het opkoopprogramma niets zal doen voor de kredietverlening. En daar was het allemaal wel voor bedoeld. Heeft het kabinet inzicht in welke transmissiekanalen effectief zijn om dit monetaire beleid te laten slagen?

Hierbij komen de leden van de CDA-fractie ook aan het centrale punt van hun betoog. Zij begrijpen niet hoe het opkoopbeleid binnen het mandaat van de ECB past.

Graag ontvangen zij van het kabinet een precieze uiteenzetting van het mandaat van de ECB en of dit opkoopprogramma in dat mandaat valt.

Ten tweede ontvangen deze leden graag een uiteenzetting waar de grenzen van het mandaat van de ECB liggen. Mag de ECB bijvoorbeeld de komende 10 jaar 100% van de uitgegeven staatsobligaties gaan opkopen?

Ten derde vernemen de leden van de CDA-fractie graag van het kabinet wie op welke wijze toetst of de ECB ook binnen haar mandaat blijft. Is dat alleen de ECB zelf of zijn er nog andere wijzen om het ECB-beleid te toetsen aan het mandaat?

Tot slot vernemen de leden van de CDA-fractie graag of het kabinet het beleid van de ECB nog wel verantwoord vindt en niet van mening is dat het bijdraagt aan enorme risico's binnen de Unie, een schuldenunie via de achterdeur en zonder controle?

Heeft het kabinet de zorgen, die breed in Nederland leven, ook omgezet in concrete acties om het risico voor Nederland te verminderen?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PVV

De leden van de PVV-fractie hebben in het kader van de voorbereiding op het plenaire debat over de effecten van de renteverlaging ECB-beleid een aantal vragen.

Allereerst willen de leden van de PVV-fractie weten wat de ECB nu eigenlijk wil bereiken met het continu verlagen van de rente. Is het kabinet van mening dat dit doel ook daadwerkelijk is bereikt en zo niet, wat zouden dan de oplossingen hiervoor zijn? Is de rente van de ECB eigenlijk wel een oplossing voor het probleem?

Ook willen de leden van de PVV-fractie weten wat de verliezen zijn die de pensioenfondsen en levensverzekeraars lijden door deze extreem lage rentestand. Tevens vragen de leden van de PVV-fractie hoeveel de Rijksoverheid aan rente op de staatsschuld bespaart door deze extreem lage rentestand. Creëert deze kunstmatige lage rentestand niet tal van speculatieve bubbels in de economie?

Voorts vragen de leden van de PVV-fractie in hoeverre het aantrekken van de woningmarkt wordt getriggerd door de lage rentestand. Zijn er landen binnen de EU die meer voordeel hebben van deze lage rentestand dan Nederland door de wijze waarop zij hun pensioenen financieren? Welke landen zijn dit?

Verder merken de leden van de PVV-fractie of dat Nederland als een van de weinige landen in de EU een substantieel deel van zijn pensioenen in kapitaaldekkingstelsel heeft ondergebracht. De leden van de PVV-fractie willen weten of dit kapitaaldekkingstelsel nog wel te handhaven als Nederland binnen de euro blijft.

De leden van de PVV-fractie willen tevens weten welke keuze het kabinet gaat maken: het behoud van een Nederlands pensioenstelsel of in de euro blijven?

Tevens vragen de leden van de PVV-fractie te plaatsen hoe dergelijke rentemaatregelen nog te rijmen zijn met de Europese markteconomie. Hoe gaat het kabinet de door deze lage rentestanden veroorzaakte daling van de pensioenbasis voor komende generaties uitleggen?

Ook willen de leden van de PVV-fractie weten of het kabinet bereid is om de bespaarde rente aan te wenden om de basis van de pensioenfondsen te versterken. Immers, de Nederlandse overheid heeft voordeel bij die lage rente en de pensioenfondsen hebben nadeel?

Ten slotte willen de leden van de PVV-fractie weten of het klopt dat de huidige generatie pensioenopbouwers eigenlijk later de rekening gepresenteerd krijgt van het onverantwoordelijk gedrag van voornamelijk zuidelijke EU-landen met betrekking tot hun overheidstekorten. Hoe gaat het kabinet dit nu uitleggen aan die pensioenopbouwers?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van D66

De leden van de D66-fractie vragen of de minister in kan gaan op het besluitvormingsproces binnen EIOPA rondom de zogenoemde ultimate forward rate (UFR). Klopt het dat de UFR 4,2% blijft tot eind 2016 en in hoeverre is dit in lijn met de ontwikkeling in de lange termijn rentecurves? Kan de minister ingaan op de discrepantie die hierdoor lijkt te ontstaan en de gevolgen hiervan?

De leden van de D66-fractie vragen naar de voortgang van de uitbreiding van het instrumentarium ten aanzien van herstel en afwikkeling van insolvente verzekeraars.

De leden van de D66-fractie vragen een reactie van de minister op de oproep van de president van de ECB aan de eurozone overheden om structurele hervormingen door te voeren en een meer 'groei-vriendelijk' fiscaal beleid te voeren. Wat betekent dit voor Nederland? Hoe vertalen andere lidstaten deze oproep in hun beleid?

In een eerdere brief d.d. 4 juni 2015¹ over de effecten van lage rente wordt ten aanzien van de woningcorporaties aangegeven dat, gezien alle recente maatregelen die genomen zijn, de corporaties en de achtervangers (Rijk en gemeenten) afdoende ingedekt zijn tegen risico's die voortvloeien uit de lage rentestand. Kan de minister bevestigen dat dit ook geldt na het recente ECB-besluit en de bijgestelde vooruitzichten voor de middellange-termijn?

De leden van de D66-fractie constateren dat de daling van de rente verklaard wordt door meer factoren dan enkel het ECB-beleid. Zowel conjuncturele als structurele componenten in de wereldeconomie oefenen invloed uit op de rentecurves en de inflatie. Deze leden vragen of de minister in kan gaan op de invloed van een structureel lagere groei op vastgestelde beleidsindicatoren, zoals in het stabiliteits- en groeipact en de inflatiedoelstelling.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van 50PLUS

De risicovolle combinatie van een tegenvallende economische groei en lage inflatie wordt door de ECB al jaren lang beantwoord met het verlagen van de rente. In hoeverre acht u dit beleid tot nu toe effectief? Kunt u uw antwoord motiveren?

In hoeverre heeft het instrument van monetaire verruiming naar uw mening positief gewerkt voor de Europese en de Nederlandse economie?

Welke negatieve effecten heeft dit beleid naar uw mening voor de Europese en de Nederlandse economie, de woningmarkt en de pensioenfondsen?

Welke positieve en negatieve effecten heeft dit beleid op de ontwikkeling van Europese beurzen?

Welke effecten heeft monetaire verruiming op het doorvoeren van noodzakelijke hervormingen in EU-lidstaten?

Financieel-economische analisten verwachten niet dat de recente monetaire stappen positief effect zullen hebben. De vooraanstaande Duitse econoom Hans Werner Sinn heeft naar aanleiding van het laatste rentebesluit gezegd: 'meer water helpt niet als de paarden niet willen drinken'. Voormalig president Nout Wellink heeft het laatste ECB-besluit gekarakteriseerd als een 'Kamikaze-actie', en ook de huidige president Klaas Knot heeft bedenkingen over het rentebesluit. Hoe duidt u bovengenoemde commentaren, en de houding van de president van DNB ten aanzien van het jongste rentebesluit van de ECB?

Is het de bewindslieden bekend dat soortgelijke rente maatregelen in Japan niet tot het gewenste resultaat hebben geleid? Zijn daaruit lessen te trekken voor wat betreft de effectiviteit van deze maatregelen in Europa?

Acht u het moment niet gekomen om in EU-verband aan te dringen op een kritische doorlichting van, en bezinning op het gevoerde Europese monetaire beleid? Zo niet, waarom niet? Kunt u uw antwoord motiveren?

Volgens het Internationaal Monetair Fonds (IMF) zouden overheden in Eurolanden, juist op dit moment méér moeten doen om de economie zelf aan te jagen. Het kabinet heeft een eerste stap gezet met de onlangs doorgevoerde lastenverlichting. Bent u eens dat het naar voren halen van noodzakelijke investeringen, bijvoorbeeld in infrastructuur en kustverdediging en waterhuishouding hier ook aan bij zou kunnen dragen? Gaat het kabinet hier extra op inzetten? Zo niet, waarom niet? Kunt u uw antwoord motiveren?

Vragen en opmerkingen van de leden van de heer Klein

De heer Klein heeft met verbazing het nieuws van de nieuwe maatregelen van de ECB ontvangen.

Algemeen

---

¹ Kamerstuk 32 013, nr. 102

Wat is de reactie van de minister op het recente verlagen van de rentes en de verruiming van het opkoopbeleid door de ECB?

Het is de heer Klein onduidelijk wat nu precies het verlagen van de rentes en QE oplevert voor de EU of Nederland. De nadelen lijken op het eerste oog groter, dan de kleine kans dat dit voordelen oplevert.

Kan de minister aangeven wat de geprognosticeerde totale kosten van deze maatregel zijn voor de maatschappij en wat de verwachte opbrengsten zijn voor de maatschappij van het verlagen van de rentes en QE? Is er een prognose gemaakt door de ECB waar en bij wie de voordelen zullen neerdalen en hoe groot deze zullen zijn? Is er een prognose gemaakt wie de prijs voor deze maatregelen zal gaan betalen en hoe hoog deze is? Kan de minister dit toelichten?

In hoeverre is de minister van mening dat de ECB een goede onderbouwde afweging heeft gemaakt alvorens tot het besluit over te gaan tot deze nieuwe maatregelen? In hoeverre is het verlagen van de rentes en QE op dit moment één grote gok, waarbij eigenlijk niemand met zekerheid kan zeggen in hoeverre dit daadwerkelijk voordeel op gaat leveren?

Effecten rente voor Nederland

De heer Klein ziet dat vooral de zuidelijke landen zullen profiteren van de rentemaatregelen van de ECB aangezien zij veel schulden hebben. De noordelijke landen waaronder Nederland hebben veel nadelen door de lage rentes ten aanzien van spaargelden en pensioenen. Ook de vraag naar goedkoop krediet is in de zuidelijke landen hoger dan in Nederland, zodat Nederland hier amper van kan profiteren.

In hoeverre is er nagedacht over de verdeling van de effecten van de renteverlaging over de verschillende landen van de EU? Is de minister van mening dat de noordelijke landen gecompenseerd moeten worden voor de nadelen van het beleid van de ECB? Wat zijn de mogelijkheden voor compensatie?

Wat is de verwachting van de minister ten aanzien van de vraag naar krediet in Nederland na deze verlaging van de rentes? Is de verwachting dat er vanaf nu meer duurzaam geïnvesteerd wordt door bedrijven in Nederland? De investeringsquote ligt nog steeds een stuk lager dan voor de crisis. In hoeverre brengt de renteverlaging hier verandering in? Hoe groot is het verwachte effect van de mogelijke groei van de vraag van krediet op de reële economie van Nederland?

Verruiming van het opkoopbeleid

In het interview met de econoom Richard Koo in de NRC van 13 februari 2016 wordt ingegaan op wat QE met een economie doet waar eigenlijk geen vraag is naar kredieten. Aangegeven wordt dat al het geld weliswaar naar de financiële sector gaat, maar op dit moment niet in de reële economie zal terechtkomen. In hoeverre is dit het geval in de EU met de eerdere QE en nu met nog een extra verruiming? Hoeveel procent van het geld dat vrijkomt bij QE komt naar verwachting terecht in de reële economie?

In ditzelfde artikel wordt gesproken over wat er gebeurt als al dat overtollig geld abrupt wel ineens de economie in gaat bij het aantrekken van de economie. In dat geval zal de inflatie ineens torenhoog toenemen. In hoeverre is dat een reëel scenario voor de EU? Kan de ECB op dat moment nog op tijd ingrijpen om de inflatie nog te stoppen? In hoeverre maakt de minister zich hier zorgen over?

Vanuit het MKB is er al wel veel vraag naar krediet, toch is het voor hen lastig krediet te verkrijgen. Is de minister bereid hier naar te kijken om zo voor het MKB ook meer mogelijkheden te creëren om krediet te verkrijgen?